

СОЦІАЛЬНІ ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

МАКСИМОВИЧ Роман Олегович - кандидат юридичних наук, докторант, в.о. завідувача кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства факультету міжнародних відносин Національного авіаційного університету

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1812-6624>

DOI: <https://doi.org/10.32782/ep.2024.1.46>

Соціальні права людини є однією з основних складових загальних прав людини, які визнаються міжнародним правом та національними правовими системами. Вони охоплюють такі аспекти, як право на освіту, медичне обслуговування, соціальне забезпечення, житло та інші. Ці права є невід'ємними для забезпечення гідного рівня життя і соціальної справедливості. У цій статті ми розглянемо теоретичні основи соціальних прав людини, їх еволюцію та реалізацію на міжнародному та національному рівнях, а також виклики, з якими вони стикаються.

Автор аналізує, чому соціальні права важливі для індивідуального та суспільного розвитку, зосереджуючись на забезпеченні доступу до основних благ і послуг, таких як освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, житло та праця. У роботі розглянуто сучасні міжнародні документи, такі як Загальна декларація прав людини та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. Крім того, аналізується значення соціальних прав на національному рівні, зокрема в Україні, де соціальні права закріплені в Конституції та інших законодавчих актах.

Автор досліджує, чому соціальні права є важливими для створення умов, що дозволяють кожній людині жити гідно. Зосереджується на тому, як соціальні права допомагають забезпечити соціальну безпеку особистості, підтримувати стабільність суспільства та сприяти розвитку соціальних держав.

Результатом цього дослідження є глибоке розуміння того, як соціальні права сприя-

ють соціальному розвитку, забезпечуючи рівність та справедливість. Автор приходить до висновку, що соціальні права не лише захищають індивідів від бідності та соціальної несправедливості, але й сприяють загальному добробуту суспільства, гармонізуючи відносини між різними соціальними групами та забезпечуючи стабільність і розвиток соціальних держав.

Ці дані є корисними та важливими, оскільки вони підкреслюють значення соціальних прав у сучасному світі, де забезпечення гідного рівня життя та соціальної безпеки стає пріоритетним завданням для багатьох країн.

Ключові слова: соціальні права людини, соціальна держава, права людини, соціальне забезпечення, соціальний захист.

Постановка проблеми

Соціальні права людини, хоча й визнані важливою частиною системи прав людини, проте часто виникають труднощі у їх реалізації та захисті. Соціальні права, що включають право на освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, житло, працю та соціальний захист, є основою для гідного життя і розвитку особистості. Однак, незважаючи на численні міжнародні документи, що закріплюють ці права, їх реалізація на практиці часто викликає проблеми, такі як недостатнє фінансування соціальних програм, нерівний доступ до соціальних послуг, економічна нестабільність і політичні конфлікти.

У багатьох країнах, включаючи Україну, реалізація соціальних прав залишається проблематичною через недостатнє впровадження законодавчих норм, економічні труднощі та соціальну нерівність. Це часто призводить до того, що значна частина населення не має доступу до основних соціальних благ, що ставить під загрозу їхнє гідне життя та соціальну безпеку.

Актуальність цієї проблеми підкріплюється необхідністю постійного вдосконалення законодавства та практичних заходів для забезпечення рівного доступу до соціальних прав, а також розвитку системи соціального захисту, здатної адекватно реагувати на потреби всіх громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Багато досліджень та публікацій на тему дослідження теоретико-правового визначення соціальних прав людини знайшли своє відображення в роботах таких вчених: Н. Болотіна, О. Давидюк, О. Мельник, С. Лисенков, А. Олійник, В. Паламарчук та інші.

Мета і завдання дослідження

Мета дослідження полягає в аналізі існуючих проблем реалізації соціальних прав людини та визначенні ефективних шляхів для їх забезпечення. Це передбачає глибоке дослідження чинників, що перешкоджають ефективній модернізації соціальних прав, а також вивчення існуючих механізмів і практик, що використовуються для їх захисту.

Виклад основного матеріалу

Соціальні права є частиною другого покоління прав людини, якщо розглядати історію їх розвитку. Це покоління прав сформувалося через боротьбу людей за поліпшення свого рівня життя, а також економічного становища та культурного рівня. Соціальні права сформувалися як відповідь на Першу та Другу світові війни, коли виникла потреба задовольнити соціальні потреби людини. Друге покоління прав людини було покликане пом'якшити протистояння і відносини між різними верствами

населення. Починаючи з 21 століття, все більше держав почали закріплювати соціальні права людини на державному рівні і ставати соціальними країнами.

Закріплення статусу країн як соціальних почало закріплюватися в конституціях багатьох країн. Наприклад, у Конституції України зазначається, що Україна є соціальною державою і визнає соціальні права людини та сприяє їх забезпеченню і реалізації. Багато науковців по-різному визначають поняття «соціальні права». Під поняттям «соціальні права» слід розуміти сукупність прав і норм, що визначають, встановлюють і регулюють умови життя людей, які визнані міжнародним співтовариством оптимальними і необхідними для розвитку особистості, окремих соціальних груп і суспільства в цілому [1].

Термін соціальні права людини – це права, які забезпечують індивідам доступ до основних соціальних благ і послуг, необхідних для гідного життя. Вони включають право на освіту, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, житло, працю, соціальний захист та інші аспекти, що сприяють повноцінному розвитку і благополуччю особистості. Соціальні права людини базуються на принципах рівності, справедливості та людської гідності, і визнаються міжнародним правом та національними законодавствами різних країн.

Соціальні права реалізуються у сфері соціального життя. Соціальний аспект життя пов'язаний із виконанням тих чи інших ролей людиною як частинки соціуму (наприклад, соціальні ролі: матері, батька, дитини, пенсіонера, інваліда). Соціальне життя пов'язане з поділом людей на конкретні групи, верстви, страти, класи тощо. Стратифікація суспільства означає не тільки різне становище в суспільстві окремих страт та індивідів, що входять до них, а й їхнє нерівне становище. Зважаючи на це, соціальні права мають адресну спрямованість. Соціальні права є важливим інструментом соціалізації особистості. Ці права мають забезпечити кожній людині таке існування, яке характеризується можливістю самовираження, самоідентифікації та унеможливує усунення із суспільного життя.

На відміну від інших прав людини (наприклад, цивільних) соціальні права реалізуються в індивідуальній і колективній формах. Суб'єктом соціальних прав може виступати не тільки людина, а й сім'я.

Також, соціальні права людини – це група прав, що втілюють її соціальну свободу. Соціальна свобода реалізується у сфері суспільного буття особистості, участі людей у суспільному житті. У цьому разі людина виступає не як носій індивідуальних якостей, а як член суспільства, певної соціальної групи. Соціальна свобода – це сфера державного втручання у відносини різних соціальних груп (страт, класів тощо) з метою гармонізації відносин між ними. Але роль державного втручання тут не варто абсолютизувати. З одного боку, сфера соціальної свободи – можливість участі суспільства у справах окремо взятої особистості, різних груп людей. З іншого боку, соціальна свобода – спосіб самовизначення особистості в рамках суспільства. Соціальна свобода – спосіб забезпечення свободи і рівності індивідів у рамках суспільства.

Основна мета соціальної свободи полягає в тому, щоб людина відчула себе вільною від таких явищ як голод, скрута, злидні, нерівність. Своєрідність соціальних прав людини полягає у способах забезпечення їх з боку держави. Для здійснення соціальних прав потрібна активна соціальна підтримка з боку держави; при цьому держава має відігравати найзначнішу активну роль щодо захисту окремих категорій громадян шляхом перерозподілу національного доходу на основі принципів соціальної справедливості. Ці права в науковій літературі іноді називають «позитивними», вони зобов'язують державу брати участь у долі громадян, покращуючи її в межах, обумовлених Конституцією.

Поняття «соціальні права людини» і «соціальна держава» тісно пов'язані. На наш погляд, соціальна держава не прагне до ліквідації повної фактичної нерівності в суспільстві. Її основною метою є створення таких умов, за яких кожна людина, як носій гідності, могла б жити нормальним повноцінним життям. Соціальна держава, визнаючи існування різних соціальних ста-

тусів громадян, покликана забезпечити мінімальний стандарт життя кожній людині і систематично підвищувати цей стандарт.

Соціальна держава не скасовує особисту відповідальність людини за власний матеріальний добробут за умови, що вона своєю працею або в інший законний спосіб у змозі забезпечити матеріальний достаток для себе і своєї сім'ї. Соціальна держава – це держава, в якій не тільки проголошуються конституційно, а й реалізуються соціальні права людини. У соціальній державі взаємовідносини між особистістю і державою, між різними соціальними групами будуються на принципах соціальної солідарності, соціального партнерства, соціальної справедливості.

Соціальні права гарантують достатній рівень життя, без якого не може бути мови про нормальне людське існування. Соціальні права, на відміну від економічних, пов'язані не з виробництвом соціальних благ, а з їх справедливим розподілом. Об'єктами цих прав виступають блага соціальної свободи матеріального і нематеріального характеру. До матеріальних благ належать: їжа, одяг, житло, медичні послуги, соціальне забезпечення; до нематеріальних благ належать: здоров'я, сприятливе довкілля. Однак суть соціальних прав не вичерпується володінням тими чи іншими цінностями, суть соціальних прав проявляється в самому стані свободи людини (наприклад, свобода від голоду, убогості, хвороби, проживання в сприятливому довкіллі).

Соціальні права забезпечують соціальну безпеку особистості. Безпека особистості – це можливість користуватися результатами людського розвитку. Безпека особистості містить у собі кілька рівнів: особиста, політична, економічна, соціальна, культурна та міжнародна. Соціальна безпека особистості – це захищеність особистості від злиднів, голоду, хвороб, соціальної несправедливості, соціального відторгнення, від несприятливих впливів навколишнього середовища. Соціальна безпека створює атмосферу впевненості в майбутньому [2].

У сучасних умовах соціальна безпека особи, держави і суспільства посідає пріоритетне місце в забезпеченні національної

безпеки. Під його впливом усі сфери життя, в тому числі головна – економічна – набули нових якостей: гнучкості, динамізму, стабільності, але разом з тим посилилася глибинна залежність суспільних процесів від соціальної безпеки та соціальної сфери. Об'єктами соціального забезпечення є, як правило, особи та їхні важливі права і свободи в соціальній сфері. Важливість і пріоритет соціальних прав і свобод у системі основних прав і свобод людини визначається тим, що всі інші права і свободи (особисті, політичні, культурні, економічні та екологічні) можуть бути реалізовані лише за наявності у людини достатніх засобів і ресурсів для підтримки свого матеріально-го існування.

Якщо людина не може забезпечити елементарних умов для свого існування, коли якість її харчування не гарантує простого відтворення фізичних сил, коли вона не має житла та одягу, то всі інші права втрачають сенс. Тому в системі основних конституційних прав і свобод людини і громадянина значну питому вагу займають соціальні права і свободи, які дозволяють громадянам реалізовувати можливу поведінку чи діяльність у соціальному полі. Ця поведінка чи діяльність пов'язана, насамперед, із здатністю особи працювати та відпочивати, захистом її соціально-економічних прав, отриманням соціального захисту, права на достатній рівень життя, отримання належної медичної допомоги та використання застрахованих препаратів тощо. Реалізація соціальних прав і свобод сприяє формуванню соціальних держав і стабільності суспільного життя. Водночас соціальні права і свободи залишаються найменш захищеною групою серед конституційних прав і свобод, що значною мірою впливає на стан соціальної безпеки людини [3].

Соціальні права людини базуються на концепції людської гідності та соціальної справедливості. Вони відображають ідею про те, що кожна людина має право на гідне життя, яке включає доступ до основних соціальних послуг та ресурсів. Ця ідея бере свій початок з філософії природного права та соціального контракту, розроблених та-

кими мислителями, як Джон Локк, Жан-Жак Руссо та Томас Гоббс.

У сучасному контексті соціальні права людини відображені в ряді міжнародних документів, таких як Загальна декларація прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966 р.), Європейська соціальна хартія (1961 р.) та інші.

Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1948 році, стала першим міжнародним документом, який визнав соціальні права людини. У статтях 22-27 Декларації проголошуються такі права, як право на соціальне забезпечення, працю, освіту, медичне обслуговування та участь у культурному житті [5].

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (МПЕСКП), прийнятий у 1966 році, розширив та конкретизував положення Загальної декларації. Пакт встановлює обов'язки держав-учасниць забезпечувати реалізацію соціальних прав, зокрема права на працю, соціальне забезпечення, захист сім'ї, найвищий досяжний рівень фізичного і психічного здоров'я, освіту та участь у культурному житті [6].

Аналізуючи окремі нормативно-правові акти, що регулюють соціальні права людини, слід зазначити, що хоча Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права має обов'язкову силу, але цей документ визначає економічні, соціальні та культурні права як факультативні права. Держави повинні забезпечити соціальні права, зазначені в цьому Пакті, принаймні на мінімальному рівні. Серед соціальних прав, закріплених у Пакті, є такі: право на самовизначення; право на працю; рівність чоловіків і жінок; відпочинок і дозвілля; захист сім'ї, материнства і дитинства та ін. [1].

Комітет з економічних, соціальних і культурних прав, створений Економічною і Соціальною Радою ООН, відповідає за моніторинг дотримання прав і положень, зазначених у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права. Так, повноваженнями Комітету відповідного Пакту є: розгляд доповіді держав про дотримання ними прав, зазначених у Пакті; розгляд скарг однієї країни на іншу про

порушення прав людини; надання рекомендацій щодо застосування та тлумачення положень Пакту; також в окремих випадках, за умови дотримання Факультативного протоколу, можуть прийматися до розгляду скарги окремих осіб на порушення їхніх прав тощо.

Важливим правовим документом, що регулює соціальні права, є Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, згідно з якою держави, що ратифікували цю Конвенцію, зобов'язуються ліквідувати і заборонити будь-яку дискримінацію в усіх її формах і забезпечити рівність кожної людини перед законом, без різниці раси, кольору шкіри, національного чи етнічного походження [7].

У 1995 році на Всесвітньому саміті глав держав і урядів, організованому Організацією Об'єднаних Націй, була прийнята Копенгагенська декларація про соціальний розвиток [8]. Копенгагенська декларація про соціальний розвиток (1996) стала метою зустрічі, в якій держави-учасниці відзначили, що скрізь у світі спостерігається зростання добробуту одних, але, на жаль, збільшення крайньої бідності інших. Ця проблема потребувала негайного вирішення, що і стало метою зустрічі та подальшого прийняття Копенгагенської декларації про соціальний розвиток, в якій зазначається, що для розвитку і вдосконалення соціальних прав необхідно однаково гарантувати і захищати соціальні права людини; розвивати громадянське суспільство і залучати громадськість до прийняття рішень; розширювати надання соціальних послуг та покращувати їх якість тощо.

Україна взяла на себе законодавчі зобов'язання привести своє законодавство та стандарти у відповідність до стандартів Європейського Союзу щодо забезпечення та захисту прав людини. Одним з основних правових інструментів, що регулює права людини, зокрема соціальні права, є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Ця Конвенція утверджує ідею прав людини як універсальну, неподільну та невідчужувальну. Хоча Конвенція не містить широкого переліку соціальних прав, серед яких стаття 4, що забороняє рабство та при-

мусову працю, та стаття 11, що передбачає право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх прав, вона встановила механізми та стандарти їх захисту [9]. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) здійснює нагляд і захист прав людини, включаючи соціальні права. Завдяки застосуванню ЄСПЛ розширеного еволюційного тлумачення все більше прав, текстуально не закріплених у Конвенції та протоколах до неї, серед яких і соціальні права, підпадають під регулювання Конвенції та захист у Європейському суді з прав людини [10].

Європейська соціальна хартія (переглянута), прийнята Радою Європи у 1961 році та переглянута у 1996 році, є основним регіональним документом, що встановлює стандарти соціальних прав людини в Європі. Хартія передбачає широкий спектр соціальних прав, включаючи право на працю, захист здоров'я, соціальне забезпечення, соціальні та медичні допомоги, захист сім'ї, дітей та молоді, житло та інші [11].

Основна мета прийняття та підписання Хартії полягала в тому, що держави-члени Ради Європи погодилися забезпечувати та захищати соціальні права, закріплені в Хартії, з метою підвищення рівня життя своїх громадян. Хартія закріплює такі соціальні права: право працівників на гідну заробітну плату і гідний рівень життя для себе і своєї сім'ї; право на колективні переговори; право на об'єднання для захисту своїх соціальних прав; право бідних людей і сімей на медичну та соціальну допомогу; право на соціальне забезпечення; право на користування соціальними послугами тощо [1].

Європейська соціальна хартія (переглянута) містить положення, вимоги та заходи, які мають бути реалізовані та запроваджені державами для ефективної реалізації індивідами своїх соціальних прав. Так, наприклад, для реалізації та забезпечення права на соціальне забезпечення держави повинні вживати таких заходів: удосконалювати систему соціального забезпечення в країні та піднімати її на новий рівень; підтримувати систему соціального забезпечення на задовільному рівні тощо. Іншими словами, держава повинна вживати заходів для вдосконалення та розвитку системи соціально-

го забезпечення. Для України необхідно привести систему соціального забезпечення до європейських стандартів [1].

На національному рівні реалізація соціальних прав людини залежить від політики та практики державних органів, а також від рівня економічного розвитку країни. Держави зобов'язані вживати всіх необхідних заходів для забезпечення доступу до соціальних послуг та ресурсів для всіх громадян, незалежно від їхнього соціального статусу, етнічного походження, статі або інших ознак.

У багатьох країнах реалізація соціальних прав забезпечується через систему соціального забезпечення, яка включає пенсії, допомоги по безробіттю, медичне страхування, соціальне житло та інші види соціальної підтримки. Окрім того, важливу роль відіграють програми соціального захисту, спрямовані на підтримку найбільш вразливих верств населення.

Українське законодавство передбачає широкий спектр нормативних актів, що регулюють захист соціальних прав громадян. Це забезпечує доступ до основних соціальних послуг і ресурсів, необхідних для гідного життя. Основні акти законодавства України включають Конституцію України, закони та підзаконні акти, які забезпечують соціальні права у різних сферах.

Соціальні права є найбільш чисельними і різноманітними з прав, які зазначені в Конституції України. До соціальних прав відносять: право на працю (ст. 43), право на страйк (ст. 44), право на відпочинок (ст. 45), право на соціальний захист (ст. 46), право на житло (ст. 47), право на достатній життєвий рівень (ст. 48), право на охорону здоров'я (ст. 49), право на безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50) та ряд інших соціальних прав у трудовій, екологічній та інших сферах [12].

1. Право на працю. Право кожного на працю регулюється статтею 43 Конституції України. Це право включає можливість заробляти на життя працею, яку особа вільно обирає або на яку вільно погоджується. Конституцією України визначено, що держава зобов'язана створювати належні умови для повної реалізації громадянами права

на працю, забезпечувати рівні можливості у виборі професії та роду праці, реалізовувати програми професійної підготовки, підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Відповідно до законодавства України (ст. 2 Кодексу законів про працю) право на працю означає право на одержання роботи із заробітною платою, не нижчою від встановленого в державі мінімального розміру оплати праці, а також право на вільний вибір професії, роду та характер діяльності [13]. Конституція України (ст. 43) забороняє використання примусової праці відповідно до міжнародних договорів. Водночас також зазначено, що не вважається примусовою працею військова або альтернативна (невійськова) служба, передбачена спеціальними законами, а також робота чи служба, яка виконується в умовах воєнного та надзвичайного стану чи на підставі вироків чи інших рішень суду.

1. Право на страйк вперше передбачено у ст. 44 Конституції України. Це право мають всі ті, хто працює, для захисту своїх економічних і соціальних інтересів.

Проте правом на страйк працівник може скористатися лише добровільно. Конституцією України визначено, що ніхто не може бути примушений до участі чи неучасті у страйку.

2. Право на відпочинок передбачено ст. 45 Конституції України. Це право для тих, хто працює. Воно забезпечується наданням щотижневого відпочинку, оплачуваної щорічної відпустки та скороченої тривалості робочого часу та скороченої нічної роботи в окремих професіях і виробництвах.

4. Право на достатній життєвий рівень. Це одне з найважливіших соціальних прав людини, яке вперше в історії України було включено до Конституції 1996 року (ст. 48). Відомо, що кожна людина має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло. Це положення відповідає вимозі Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права (ст. 11) про визнання державами права кожної людини та її сім'ї на достатній рівень життя. Водночас

слід зазначити, що соціально-економічний стан країни за сучасних умов не може повною мірою захистити та забезпечити реалізацію цього конституційного права кожного.

5. Право на належні, здорові та безпечні умови праці передбачено у ст. 43 Конституції України. Особливості реалізації цього права передбачені Кодексом законів про працю України та Законом України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 р. Зокрема, Закон (статті 6-11) передбачає різноманітні організаційно-правові положення, що гарантують права громадян на охорону праці під час укладення трудового договору та роботи на підприємстві, вимоги щодо соціального страхування від нещасних випадків і професійних захворювань, важких і шкідливих умов праці, пільги та компенсації, а також особливі обставини компенсації власника передбачають ситуації, коли здоров'я працівника зазнає загрози [14].

6. Право на соціальний захист та соціальне забезпечення. Стаття 46 Конституції України визначає права громадян на соціальний захист. Воно включає право на забезпечення працівників та інших громадян у разі втрати працездатності (повної, часткової або тимчасової), втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, старості в багатьох інших випадках, які передбачаються законодавством.

Право на соціальне забезпечення є одним із найважливіших соціально-економічних прав громадян. Це право закріплено Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права (ст. 9), спеціальними конвенціями Міжнародної організації праці (Конвенція Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення 1952 р.) та окремими актами національного законодавства України. Зокрема, вимоги та обсяги соціального забезпечення різних категорій населення України визначено Законом України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 р. та Законом «Про пенсійне забезпечення військовослужбовців та осіб керівного та рядового складу органів внутрішніх справ» від 9 квітня 1992 р., «Про основні засади захисту ве-

теранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» від 16 грудня 1993р. та ін.

7. Право на житло встановлено ст. 47 Конституції України. Держава зобов'язана створити умови, які дають можливість кожному громадянину побудувати житло, придбати житло у власність або орендувати житло. Держава та органи місцевого самоврядування надають житло громадянам, які потребують соціального забезпечення, безоплатно або за доступною для них платою відповідно до закону [12].

8. Право на охорону здоров'я і медичну допомогу та медичне страхування передбачено ст. 49 Конституції України [12]. Це право відповідає вимогам ст. 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права визначає, що кожна людина має право на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я [6]. Право на охорону здоров'я та його правове забезпечення передбачено в «Основах законодавства України про охорону здоров'я» (1982 р.), в Законі України «Про санітарне та епідемічне благополуччя населення» 1994 р. та рядом інших правових актів.

До обов'язків держави входить надання ефективних і доступних медичних послуг усім громадянам та сприяння розвитку медичних закладів усіх форм власності. Крім того, Конституція України встановлює вимогу про безоплатність медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров'я та забороняє згортання існуючих систем у таких закладах.

9. Право кожної людини на сприятливе навколишнє середовище і екологічну безпеку встановлено в ст. 50 Конституції України. Це право є необхідною умовою права людини на здоров'я і визначається міжнародним співтовариством як один із найважливіших факторів виживання людини. Чорнобильська катастрофа 1986 року продемонструвала небезпечні екологічні наслідки для людини. На конституційному рівні (ст. 16 Конституції України) забезпечення екологічної безпеки на території України, підтримання екологічної рівноваги, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи, охорона генофонду українського народу є обов'язками України.

Важливе положення Конституції гарантує право на вільний доступ до інформації про стан навколишнього середовища, якість харчових продуктів і побутових товарів, а також право на поширення цієї інформації. Зберігати таку інформацію в таємниці забороняється (ст. 50 Конституції України) [12].

Законодавство України забезпечує комплексний підхід до захисту соціальних прав громадян, включаючи правові, економічні та організаційні механізми. Основні закони та підзаконні акти регулюють різні аспекти соціального захисту, охоплюючи широкий спектр соціальних послуг та допомоги для забезпечення гідного рівня життя населення.

Висновки

Таким чином, соціальні права людини – це права, закріплені в нормах міжнародного та внутрішньодержавного права, що реалізуються в соціальній сфері, гарантують достатній рівень життя, відображають статус різних соціальних груп, забезпечують соціальну свободу та соціальну безпеку кожної особистості, активну роль у здійсненні яких відіграє держава.

Забезпечення соціальних прав є ключовим аспектом для формування справедливого і збалансованого суспільства. Аналіз проблем та бар'єрів у реалізації соціальних прав показує, що існуючі системи часто стикаються з серйозними викликами, які потребують термінового вирішення. Виявлені недоліки в правовій захищеності, нерівний доступ до соціальних послуг і неефективність державних програм вказують на необхідність комплексного підходу до реформування цієї сфери.

Необхідно врахувати міжнародний досвід та успішні практики інших країн для вдосконалення національних механізмів. Реформи в законодавстві, підвищення ефективності моніторингу і контролю, а також розширення соціальних ініціатив є важливими кроками для покращення реалізації соціальних прав.

Загалом, для досягнення соціальної справедливості і покращення якості життя необхідно продовжувати вдосконалювати

політику і практику у сфері соціального захисту, забезпечуючи більш рівний доступ до ресурсів та послуг для всіх громадян.

Література

1. Skaletska Z., Oliinyk S., Korniienko P., Bondarenko Y., & Volchenko, N. (2023). INTERNATIONAL STANDARDS OF SOCIAL RIGHTS : CURRENT STATUS AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT. *Lex Humana* (ISSN 2175-0947), 15(4), 376–389.

3. Краковська А. Є. Соціальні права людини і громадянина як визначальна детермінанта еволюції соціальної функції держави URL : <http://stationline.org.ua/pravo/65/9929-socialni-prava-lyudini-i-gromadyanina-yak-viznachalna-determinanta-evolyuci%D1%97-socialno%D1%97-funkci%D1%97-derzhavi.html>.

4. Длугопольська Т. Соціальні права в контексті забезпечення соціальної безпеки громадян. Актуальні проблеми правознавства. 2017. Вип. 2. С. 63-68.

5. Загальна декларація прав людини URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

6. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042

7. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text

8. Копенгагенська декларація про соціальний розвиток. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU95379>

9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

10. Nalivayko L., Stepanenko K. (2019). International legal standards of human rights. Tutorial. Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs.184. https://er.dduvs.in.ua/bits/tream/123456789/3716/1/%D0%9C%D0%9F%D0%A1%D0%9F%D0%9B_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87.%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_05.06.19.pdf

11. Європейська соціальна хартія. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text

12. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>

13. Кодекс законів про працю. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

14. Закон України «Про охорону праці». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>

Maksymovych Roman

Ph.D. in Law,

Doctoral student, Acting Head of the Department of International Law and and Comparative Law, Faculty of International Relations

National Aviation University

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1812-6624>

maksymovych1989@gmail.com

SOCIAL HUMAN RIGHTS AS THE BASIS OF THE WELFARE STATE

Social human rights are one of the main components of general human rights recognized by international law and national legal systems. They cover such aspects as the right to education, healthcare, social security, housing, and others. These rights are indispensable for ensuring a decent standard of living and social justice. In this article, we will examine the theoretical foundations of social human rights, their evolution and implementation at the international and national levels, as well as the challenges faced in their implementation.

The author analyzes why social rights are important for individual and societal devel-

opment, focusing on ensuring access to basic goods and services such as education, healthcare, social security, housing and work. The paper reviews contemporary international documents such as the Universal Declaration of Human Rights and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. It also analyzes the significance of social rights at the national level, in particular in Ukraine, where social rights are enshrined in the Constitution and other legislative acts.

The author explores why social rights are important for creating conditions that allow everyone to live in dignity. The author focuses on how social rights help to ensure social security of the individual, maintain the stability of society and promote the development of welfare states.

The result of this study is a deep understanding of how social rights contribute to social development, ensuring equality and justice. The author concludes that social rights not only protect individuals from poverty and social injustice, but also contribute to the overall well-being of society by harmonizing relations between different social groups and ensuring the stability and development of welfare states.

These findings are useful and important because they emphasize the importance of social rights in the modern world, where ensuring a decent standard of living and social security is becoming a priority for many countries.

Key words: social human rights, welfare state, human rights, social security, social protection.